

РЕЦЕНЗИЯ

От професор дгн Мария Стаматова Воденска, МВБУ – Ботевград,
с научна специалност 4.4. География на рекреацията и туризма

Относно: Обявен от МВБУ конкурс за академичната длъжност „доцент“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.9 Туризъм (Устойчиво регионално развитие на туризма), публикуван в ДВ № 103 от 12.12.2023 г.

Рецензията е представена в съответствие с чл. 4, ал.2 от Закона за развитие на академичния състав в Република България и чл. 57, ал. 2 от Правилника за неговото прилагане, чл. 5, ал. 2 от Наредба за развитие на академичния състав в МВБУ, и на основание решение на Академичен съвет на МВБУ (Протокол № 4 от 12.02.2024 г.).

Участникът в конкурса за „доцент“ е един – гл. ас. д-р Десислава Иванова Алексова, преподавател в МВБУ.

I. Справка за кандидата

Гл. ас. д-р Десислава Алексова е преподавател в Международно висше бизнес училище – Ботевград, собственик и управител е на “Креативо.ком” ЕООД, индивидуален член на Българска туристическа камара и Асоциация на парковете в България. С 20-годишен професионален опит като преподавател и експерт в сферата на туризма, образованието и устойчивото развитие. Има участие в над 30 проекта, свързани с регионалното развитие на туризма; проучване на туристическия потенциал и изготвяне на стратегически и програмни документи в различни общини.

Образованието си в степени Бакалавър и Магистър завършва в НБУ, където през 2006 г. става доктор, а през 2020 г. защитава втора дисертация и става доктор в МВБУ. Трудовият ѝ стаж е изцяло свързан с туризма, като през 2004 г. започва преподавателската си дейност като хоноруван асистент в НБУ. Освен преподавател в различни образователни структури, д-р Алексова има значителен опит и в туристическата практика, като е работила на различни длъжности в редица туристически предприятия и сдружения. От 2012 г. досега тя е главен асистент в МВБУ и е един от основните преподаватели в професионално направление Туризъм. Тя е преминала значителен брой квалификационни курсове (със съответните сертификати) и има много добри компютърни, презентационни, комуникационни и организационни умения. Владее английски и испански езици.

II. Обща характеристика на научните трудове на кандидата

За участието си в конкурса гл. ас. д-р Д. Алексова е представила внушителна библиографска справка с 54 заглавия, публикувани в периода 2009-2023 гг. Всички от тях са достъпни в Интернет пространството. Приемам всички публикации за рецензиране. Имам само една обща

публикация с д-р Алексова през 2021 г., която няма да бъде отразена в рецензията.

От всички публикации по-малко от половината (20) са в съавторство, а още по-малка част (12) са на английски език.

Съдържателно те могат да бъдат разпределени в 4 по-големи групи:

1. Регионално развитие на туризма – 30 публикации
2. Видове туризъм – 22 публикации
3. Устойчиво развитие на туризма – 15 публикации
4. Планиране и управление на туризма – 10 публикации

Може да се обособи още една по-малка група публикации (4), от които 3 са свързани с образованието и обучението по туризъм, а една разглежда въпроса за кадрите в туризма по време на криза.

Общият брой на публикациите е повече от 53, защото в някои от тях се третира съдържателно въпроси от повече от 1 направления.

Така направеното групиране на публикациите според рецензента напълно отговаря на темата на обявения конкурс – Устойчиво регионално развитие на туризма.

В първото направление гл.ас. д-р Алексова е насочила вниманието си към определени територии от България. Една част от тях са свързани със Софийска област или дестинации близо до нея (13) – на първо място е община Ботевград (7 публикации), следват Чипровци, Г.Малина, Байлово, Костинброд, Драгоман. В тях д-р Алексова много обстойно и задълбочено разглежда възможностите за развитие на различни видове устойчив туризъм, като прави редица методологични и теоретични обобщения.

Друга голяма група регионални публикации са свързани с националните курорти и защитените територии, най-вече природните паркове у нас. Общо това са 16 публикации, като 7 са по-обща, а останалите включват на първо място територии в Родопите (6 публикации), Витоша (2) и Странджа (1). В тях гл. ас. д-р Алексова разглежда различни проблеми на защитените територии у нас, в т.ч. законодателни, управленски и организационни, както и възможностите за развитие на нови видове туризъм в тях, като се спазват и съблюдават принципите на устойчиво развитие.

Има още 4 единични публикации, които третира трансгранични и територии извън страната, както и отделни аспекти на тяхното туристическо развитие (Черноморието, Гърция, Румъния).

В публикациите от второто направление д-р Алексова обръща внимание преди всичко на различни устойчиви видове туризъм, като алтернативен, отговорен, здравен, фестивален, приключенски, орнитоложки, доброволчески, ботанически, образователен, екотуризъм, Тя разглежда предпоставките и възможностите за тяхното развитие както в страната като цяло, така и в по-малки дестинации и в малки населени места.

Устойчивото развитие на туризма е основна тема в научната продукция на гл. ас. Алексова. Тя разглежда теоретичните, методологични

и практически аспекти на устойчивия туризъм на различни пространствени нива и в различни територии. Особено важно е, че тя обръща внимание на тези въпроси в територии все още недостатъчно усвоени от туризма, като по този начин дава предложения за поставяне основите на устойчивото развитие още в началото на туристическото усвояване.

Не мога да не обърна внимание и на етичните въпроси, засягани от кандидата за доцент в нейните публикации.

II. Обща характеристика на хабилитационния труд „Устойчиво развитие на община Чипровци като дестинация. Създаване на туристически бранд и стратегическо планиране

Представената за рецензиране монография е с общ обем 397 стр. Тя е структурирана в Предговор, Увод, четири глави и Заключение. Илюстрирана е с пет приложения, 39 фигури и 14 таблици. Списъкът на използваните източници включва 138 публикации на български език, 5 публикации на руски език, 46 публикации на английски език, 28 електронни източника и 18 нормативни, програмни и стратегически документа.

В *Увода* авторката подчертава актуалността на темата, свързвайки я с огромния неразработен туристически потенциал на избраната от нея дестинация – община Чипровци. Посочени са обектът и предметът на изследването, както и неговата цел. Формулирани са 7 изследователски задачи, за решаването на които е представен съответен методически инструментариум. Формулирана е изследователска теза, посочени са ограниченията при изпълнението на поставените задачи. Като цяло в *Увода* е очертана рамката на цялостното научно изследване, предприето от гл. ас. д-р Десислава Алексова.

Първа глава представя теоретичните и методологичните рамки, на които се основава по-нататъшното проучване. Авторката основава своите научни търсения на две фундаментални понятия в областта на туризма. Това са Териториалната система за отдих и туризъм и Туристическата дестинация. Имайки предвид крайната цел на изследователското си проучване, гл. ас. д-р Алексова разглежда в тази глава също някои понятия от туристическия маркетинг - продукта и продуктовата, маркетинговата и комуникационната политика на туристическата дестинация.

Напълно логично следва представянето на концептуалната рамка на устойчивото развитие на туристическа дестинация. Разгледани са редица модели, а устойчивото развитие на туристическата дестинация е представено от различни гледни точки – икономическа, социална, екологична, културна и пр.

Пак тук са разгледани теоретичните положения, касаещи същността, създаването на бранд и особеностите на бранда на туристическа дестинация. Анализирани са и иновативен подход за създаване и управление на бранд и брандова личност на туристическа дестинация.

Авторката разглежда също теорията и особеностите на туристическото райониране и микрорайониране, като подробно се спира и анализира известните в научната литература схеми на туристическо райониране в България.

Във втората част на първа глава Десислава Алексова представя известни вече проучвания на различни аспекти на устойчивото туристическо развитие в различни туристически дестинации в България – Ботевград, Костинброд, Горна Малина. Трябва да се подчертае, че всички те са проведени от авторката или най-малкото тя има сериозно участие в посочените от нея изследвания.

В първа глава са разгледани и основните методически аспекти на проучването на устойчивото развитие на туристическа дестинация Чипровци. Коректно и детайлно са изброени използваните подходи и количествените и качествените техники за осъществяване на проучването. Специална точка е посветена на методиката за проучване на туристическите ресурси в община Чипровци.

Може да се заключи, че обемната първа глава обстоятелствено и аргументирано поставя теоретичните и методологични основи за провеждане на конкретното проучване на устойчивото развитие в избраната община Чипровци. Авторката показва завидни познания по изложените теоретични и методологични аспекти на извършеното от нея изследване

Втора глава е посветена на проучването и анализа на възможностите за устойчиво развитие на община Чипровци като туристическа дестинация. Авторката е избрала SWOT анализа като най-подходяща форма за тяхното представяне, като приложената в края на главата таблица е изключително подробна, прегледна и информативна. Последователно са разгледани и анализирани външните и вътрешните фактори, оказващи влияние върху устойчивото туристическо развитие на общината. Заслужава да се отбележи и използването на PEST анализа при това проучване.

Специално внимание заслужава задълбоченият и подробен анализ на туристическия потенциал на общината. Гл. ас. д-р Алексова показва изключително добро познаване на всички видове туристически ресурси и на туристическото предлагане в община Чипровци. Разгледана е и ролята на местната власт за устойчивото развитие на туризма.

Изводите, направени след проучването на община Чипровци, следват от направения анализ и са изключително добре аргументирани.

Трета глава представя резултатите от направените качествени проучвания в общината, а именно интервюта, фокус групи и анкетни допитвания. Те са детайлно анализирани и илюстрирани с подходящи таблици и графики. Формулирани са съответните изводи за туристическия продукт и туристическото търсене в община Чипровци. Направени са предложения за устойчиво развитие на територията на общината на различни видове туризъм – селски, аграрен, планински, екотуризм,

приключенски, екстремни, спортни, делови, поклоннически, религиозни, фестивални, образователни, доброволчески, културни и креативен туризъм.

Авторката обръща особено внимание на характеристиките на туристическото търсене и възможностите за разнообразно предлагане на туристически продукти и рекреационни дейности в общината, тъй като това е основна предпоставка за устойчивото развитие на туризма в нея. Представени са редица международни и български добри практики, които могат да бъдат приложени на място.

В третата част на тази глава авторката прави сполучлив опит да представи туристическо микрорайониране (чрез туристически зони) на община Чипровци, което е извършено на основата на принципи, използвани от нея при разработването на други микрорайонирания в страната. Необходимостта от туристическо райониране на местно ниво се мотивира от нуждата от развитие на устойчив и конкурентноспособен туризъм, провеждане на местна туристическа политика, съобразена с териториалните особености и спецификата на различните части от общината и осъществяване на ефективен маркетинг, който да направи туристическите зони на територията разпознаваеми за потенциалните туристи и успешно да ги промотира на вътрешния и международния пазар.

Посочена са също така необходимостта от контрол и мониторинг на устойчивото туристическо развитие в общината, като са представени и основните механизми и инструменти за това.

На базата на извършени вече предишни проучвания от страна на гл. ас. д-р Алексова са изведени и индикатори за устойчиво развитие на туризма на територията на община Чипровци.

Следвайки логиката на всичко, изложено по-горе, авторката завършва тази глава със създаването, предлагането и управлението на туристически бранд на община Чипровци. Той се базира на конкретните туристически дадености на общината и нейните възможности за развитие на устойчив туризъм в нея. Изключително интересни и подходящи са графичните предложения за обозначаване на бранда. Формулирани са маркетингови и комуникационни насоки (включващи създаването на специализиран портал) за популяризиране на новосъздадения туристически бранд.

Глава четвърта разглежда стратегическото планиране и осъществяване на политиката за устойчиво развитие на туризма в община Чипровци. Очертани са основните принципи за устойчивост, формулирани са стратегическите цели и приоритети за устойчиво развитие на дестинацията. Приоритетите са детайлизирани в отделни мерки, които следва да се приложат в отделните туристически зони на общината. Накрая е представен подробен десетгодишен план за действие 2021-2031 гг., включващ различните видове дейности, източниците за финансиране, отговорник и период на изпълнение.

Заклучението е силно синтезирано и обобщено и произтича от цялостния текст на монографията. Очертани са посоките за действие пред община Чипровци. Посочено е, че основната цел на изследването е постигната и формулираната изследователска теза е доказана.

В заключение може да се обобщи, че е налице един изключително задълбочен, всеобхватен, много добре структуриран, логичен и завършен научноизследователски труд с неоспорими теоретични, методологични и приложни приноси. Можем само да се надяваме, че ръководството на община Чипровци ще следва насоките, формулирани в него и ще постигне значителни резултати в развитието на устойчив туризъм на територията си.

III. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати (оценка на наукометричните показатели)

Научните интереси и изследователската дейност на д-р Алексова са съсредоточени в няколко области. На първо място, те са фокусирани върху устойчиво развитие на туризма, развитие на специализираните видове туризъм, планиране и управление на туризма в защитените територии, дестинационен мениджмънт и по-конкретно върху създаване и апробиране на модел за местно туристическо развитие на формиращи се дестинации, проучване на концепции и добри практики за отговорен, солидарен и доброволчески туризъм. На второ място, изследванията са насочени към алтернативното туристическо предлагане и продуктовата политика на дестинациите, които допринасят за устойчиво местно туристическо развитие и подобряване качеството на техния туристически продукт. На трето място, публикациите обхващат различни аспекти и проблеми на стратегическото планиране на дестинациите и създаването на бранд идентичност, в т.ч. маркетинг в туризма, уникално позициониране на туристическа дестинация, придружени с регионална запазена марка като доброволна сертификация за качество в туризма.

Изследваните от кандидата проблеми са особено актуални и се отличават с ясно формулирана цел, задълбочено проучване и полезни за науката и практиката изводи и препоръки. Приносителите в обогатяването на научното знание за устойчивия туризъм и по-конкретно в областта на регионалното туристическо развитие, са безспорни.

В тематично отношение продукцията, с която кандидатът участва в конкурса, дава основание да се групират в тематични направления, които дават реална представа за развитието на научното познание в областта. Библиографският апарат е ползван коректно. Не са констатирани недопустими заимствания от други автори.

Кандидатът за доцент покрива минималните изисквания към научната, преподавателската и/или художествено-творческата дейност на кандидатите за заемане на академичната длъжност „доцент“ по професионални направления, съобразени с ППЗРАСРБ (групи показатели)

А-Д) и съответен брой точки: А 50/50, В 100/100, Г 444.5/200, Д 265/50, или общо 859.5 при изискуеми 400 брой точки.

III. Оценка на получените научни и научно-приложни приноси

Съгласна съм в общи линии с представените от кандидата за доцент теоретични и научно-приложни приноси, като съм си позволила да ги обобщя и редуцирам.

1. Теоретични и научно-практически приноси в монографията

- Приложен е интердисциплинарен подход при проучване на неразвита туристическа дестинация. За целта е ползван разработен и апробиран от д-р Алексова модел за устойчиво развитие на формираща се туристическа дестинация по примера на Ботевград.
- Представени са основни теоретични постановки, свързани с планиране, развитие и брандинг на туристическа дестинация. Разработени са туристически бранд и визуална идентичност на община Чипровци, въз основата на иновативен научноизследователски подход.
- Съставена е авторска таксономична схема за туристическо микрорайониране и зонирание на дестинация.
- Набрана е емпирична количествена и качествена информация за актуалното състояние на основните подсистеми на ТСОТ в община Чипровци, анализирани и оценени са туристическите ресурси, въз основа на утвърдена и адаптирана за целите на изследването методика.
- Изведени са стратегическите цели и приоритети за устойчиво туристическо развитие на община Чипровци като туристическа дестинация, обвързани с конкретни мерки за тяхното изпълнение и практически насочен план за действие
- Разработката като цяло намира приложение в Програмата за развитие на туризма на община Чипровци, приета и изпълнявана от Община Чипровци, която също е дело на кандидата за доцент.

2. Теоретични и научно-практически приноси в публикациите

- Представени са добри практики за планиране и развитие на устойчив туризъм в туристическа дестинация на местно ниво, включително слабо развити и обезлюдени райони, които все още не са утвърдени като туристически дестинации;
- Представени са в теоретичен и практическо-приложен аспект различни специализирани видове туризъм и алтернативно туристическо предлагане на дестинациите
- Изведени и дискутирани са теоретични постановки и са представени добри практики в България и чужбина за алтернативен, солидарен, доброволчески, образователен и отговорен туризъм
- Изведени и дискутирани са проблеми, свързани с опазването на туристическите ресурси, планирането и управлението на туризма в

защитените територии, както и с устойчивото развитие на туризма в националните курорти в България

- Представени и дискутирани са теоретични постановки и добри практики от България в сферата на туристическия брандинг

V. Оценка на цитиранията

Според приложената от НАЦИД Справка за цитиранията на трудовете на гл.ас д-р Д. Алексова през периода 2005-2023 г. са установени 46 броя цитирания. Справката е изготвена от базите данни на Web of Science SCOPUS и др. Повечето цитирания са от български автори.

VI. Критични бележки, препоръки и въпроси

Към кандидата за доцент нямам критични бележки и въпроси. Имам някои препоръки с оглед бъдещото ѝ развитие като учен. Тя има достатъчно натрупан материал под формата на практико-приложни проучвания. Нека задълбочи своите изследвания в теоретичен и методологичен план, да направи обобщения и да ги издаде като монографични публикации. Да пише повече на чужд език и да се публикува в чужбина.

VII. Обобщено заключение

От направената проверка на представените материали за конкурса, нарушения в процедурата не са констатирани. Спазени са стриктно всички изисквания, регламентирани с чл. 24 (1), 27(4) т. 1 и т. 2 от ЗРАСРБ и на чл. 53 (1) (2) и чл. 57 (2) т. 1 и т. 2 от ППЗРАСРБ.

В своята съвкупност, рецензираните публикации на **гл. ас. д-р Десислава Иванова Алексова** съдържат безспорни научни и практико-приложни приноси, с които се доразвива теоретичното познание и се усъвършенства методическия инструментариум за решаване на значими проблеми на туризма. Общата ми оценка по критериите и показателите по изследователската дейност показват, че гл. ас. д-р Десислава Иванова Алексова отговаря на изискванията на чл. 24 и чл. 27 от ЗРАСРБ и чл.53 и чл.57 от ППЗРАСРБ за заемане на академичната длъжност „доцент“ по професионално направление 3.9 „Туризм“ (Устойчиво регионално развитие на туризма) и ми дава основание да изразя **изцяло положително** отношение и да предложи на уважаемите членове на научното жури също да гласуват положително по нейната кандидатура.

Дата

Подпис:

(Проф. дгн Мария Воденска)